

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2007

Zdena Klausová

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

Problematika pracovního začlenění romské mládeže

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce

Doc. PhDr. Aleš Sekot, CSc.

Vypracovala:

Zdena Klausová

Brno 2007

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci na téma „Problematika pracovního začlenění romské mládeže“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 2007

Zdena Klausová

Poděkování

Děkuji panu doc. PhDr. Aleši Sekotovi, Csc.za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat panu Ladislavu Bodymu z Ministerstva práce a sociálních věcí za cenné informace, které mi při zpracování mé bakalářské práce velice pomohly.

Zdena Klausová

OBSAH

Úvod	4
1. Identita romského národa	6
1.1 Osobní identita	6
1.2 Národní identita	7
1.3 Pozitivní složky národní identity	9
1.4 Negativní složky romské identity	11
2. Historie Romů	16
2.1 Příklad Romů do Evropy a do Čech	16
2.2 Usazování Romů na našem území	17
2.3 Kočování a toulání	18
3. Romské dětství v České republice na konci století	20
3.1 Romské dítě kdysi a dnes	20
3.2 Rozdíl mezi dětstvím romským a bílým	21
3.3 Vztah rodičů a dětí ke škole	22
4. Romové v klíčových oblastech života	27
4.1 Vzdělání a kvalifikace	27
4.2 Přípravné třídy	30
4.3 Zaměstnanost	33
4.4 Sociální situace	35
Závěr	39
Resumé	41
Anotace	42
Seznam použité literatury	43
Seznam zkratk	44
Seznam příloh	45

Úvod

Jedním ze symptomů postmoderní doby je narůstající konfrontace se světem odlišných kultur. Na našem území i v Evropě jsou teritoriálně největší menšinou Romové. Jejich počet dosahuje sedmi miliónů. V současné době žije na našem území přibližně dvě stě tisíc příslušníků romských komunit. Od roku 1991 jsou v České republice národnostní menšinou. Chování a reakce okolí ve vztahu k Romům není vždy objektivní a spočívá ve velké míře v neznalosti kultury, historie, jazyka, náboženství, v předsudcích a negativních stereotypech. Podle mého názoru na tom mají svůj podíl i masmédia, která vynášejí do popředí spíše negativní stránky života romské populace.

Na poznávání cizích kultur má svou zásluhu také průmysl cestovního ruchu a stále rozsáhlejší migrace obyvatel zemí třetího světa, kteří opouštějí chudý jih a východ, aby participovali na životním stylu příslušníků euroamerické civilizace. Na druhé straně v mnoha zemích dochází k boji za uchování národní identity a kulturní obnově.

Všechny tyto trendy staví lidstvo před problém hledání nového multikulturního porozumění. Ve svých důsledcích to znamená obnovu vědy, která se od svého vzniku programově zabývá studiem cizích kultur v čase a prostoru - sociální a kulturní antropologie. Předmětem sociální a kulturní antropologie je výzkum kultury chápané jako způsob života sdílený členy určité společnosti. Základní princip, který antropologové při studiu cizích společností uplatňují, je posuzování kultur jako jedinečných etnik, které nelze hodnotit kulturními standarty naší společnosti. Z antropologické perspektivy nejsou „lepší“ a „horší“ kultury, ale pouze „jiné kultury“. Proto je nezbytné posuzovat cizí hodnoty, normy a obyčeje v kontextu té kultury, která je vytvořila. Znalost určitých historických souvislostí je základním předpokladem pochopení jednání a chování určitých etnických kultur (Soukup, 2000, s.7).

Největším problémem romské menšiny v současné době je jejich velká nezaměstnanost, která v největší míře souvisí s nízkou vzdělaností. Nekvalifikovaná populace má omezené možnosti při výběru zaměstnání. Většina Romů zůstává dlouhodobě bez zaměstnání, jelikož neobstojí v konkurenci na trhu práce. S tím úzce souvisí i hmotné zajištění rodiny, které určuje její životní úroveň. U příslušníků romské menšiny je míra vzdělanosti a zaměstnanosti jedním ze základních předpokladů integrace do společnosti. Proto je velice

důležitá vzájemná komunikace při hledání nových způsobů řešení vzdělávání hlavně romských dětí.

Podle mého názoru má svůj podíl na nízké úrovni vzdělanosti romské mládeže nepružný školský systém, který počítá především s bezkonfliktními dětmi, a těm, které se vymykají běžnému průměru, nejsou vždy poskytovány podmínky na získání vzdělání, které by odpovídalo jejich schopnostem. Na druhou stranu vyvstává otázka, jaký je vztah Romů ke vzdělání, na jakém stupni v jejich hodnotovém žebříčku se nachází.

Cílem bakalářské práce je poukázat na odlišnost největší menšinové etniky, na soužití Čechů s Romy, poohlédnout se za romskou historií a kulturou a na závěr se pokusit zhodnotit problematiku pracovního začlenění romské mládeže. Rozebrat a vyvodit sociální důsledky nezaměstnanosti romské populace.

Teorie

1. Identita romského národa

1.1 Osobní identita

Pojem osobní a národní identity prosazoval kolem poloviny našeho století Erik H. Erikson, významný euroamerický psychoanalytik, zakladatel psychohistorie a sociálně psychologický analytik naší kultury, zejména její americké větve. Od té doby se pojem identity používá v řadě oborů a vešel i do běžné řeči. Erikson sám pojem identity nikdy přesně nedefinoval. Užíval ho především k označení kvality duševního a duchovního života jako celku, která se objevuje v adolescenci. Mladý člověk za sebe přebírá odpovědnost. Začíná si uvědomovat kým je, jaký je, na čem, nebo na kom mu záleží, co od života očekává, co by chtěl dokázat, čemu věří a postupně si vytváří žebříček hodnot. Jde o kvalitu poznání, citu i vůle. Neustálé hledání identity a zápas o ni, trvá pak do jisté míry po celý život (Říčan, 1998, s. 83).

Každý člověk potřebuje osobní identitu. Musí vědět kdo je, kam patří, jaký je, čemu má věřit. Nemít ji, znamená jakýsi pocit osamocení, bezprizornosti, nepotřebnosti, nebo komplex méněcennosti. K osobní identitě patří i příslušné city, kterými jsou hrdost, oddanost, radost. Kdo postrádá jasnou a pevnou identitu, ten trpí nejistotou, pocitem vykořeněnosti, vnitřním zmatkem a bezcílností.

K osobní identitě Romů patří i jejich tradiční zvyky a rodinné role. Každá identita znamená odlišnost od někoho jiného. Tradiční romské zvyky, podobně jako romština, podléhaly mnoha vlivům, měnily se v závislosti na území, kterým Romové procházeli, a u různých romských skupin se zachovaly v odlišné podobě (Šišková, 2001, s. 128).

Stavební jednotkou romské společnosti je rodina. Tradiční romská *famel'ija* se od současné moderní rodiny západního typu liší především společným soužitím několika generací. „*Je neštěstí (prokletí), je-li člověk chudý, ale ještě větší neštěstí je, je-li sám*“.

Příslušnost k rodině má pro Roma zásadní význam. S rodinou se Rom identifikuje, stává se součástí její složité struktury, přijímá její přísná pravidla, kulturní a etické normy. Postavení člena rodiny určují dva základní faktory: pohlaví a věk. Tradiční romská rodina je patriarchální, muž je v rodinné hierarchii postaven výše než žena. Vážnost muže i ženy pak

stoupá s věkem. Postavení ženy je také ovlivňováno počtem dětí. Čím více dětí, tím více úcty. Tento model rodinných vztahů je značně podobný indickému, i když uspořádání rodinné hierarchie Indů podléhá ještě přísnějším pravidlům a mnohem konkrétněji vymezuje postavení, pravomoci a povinnosti jednotlivých členů (Šišková, 2001, s. 138).

„Muž je muž, žena je jen žena“

Muž má v romské rodině dominantní postavení. Pokud žije pohromadě větší počet nukleárních rodin (což je pro Romy charakteristické), hlavní slovo má nejstarší muž. Úkolem mužů je zajistit ostatním členům rodiny ekonomické zázemí. Vydělané peníze odevzdá ženě, která s nimi hospodaří (Šišková, 2001, s. 138).

Rodina pro Romy znamenala a dosud znamená téměř vše, i když se i v tomto případě tato významná kulturní struktura začíná přejímáním konzumních hodnot Romy rozkládat. Tak, jak byli Romové při kočování na okolní společnosti zcela nezávislí, na ostatních členech rodiny byli závislí zcela. Rodina byla zdrojem obživy, měla a stále má ochrannou funkci. Proto se Romové se svoji rodinou velmi identifikují. Tato orientace na kolektivního ducha rodiny ovšem má i svůj rub - vede ke ztrátě osobní zodpovědnosti a ke snížené schopnosti samostatně určovat svůj život - to nebylo pro Romy ani cílem. Na rozdíl od Čechů, kteří za svou rodinu považují prakticky pouze své nejbližší příbuzné, do romské rodiny patří všichni příbuzní, s nimiž žili Romové obvykle pohromadě v jedné osadě či čtvrti a kromě pokrevního příbuzenství je pojily i rodinné tradice a vzájemná solidarita. Romština má na rozdíl od češtiny pojmenování například i pro děti sestřenic či bratranců. Silné kmenové vazby se projevují například až neobvyklou mírou endogamie - manželstvím mezi příbuznými. U olšských Romů je místy až třicetiprocentní manželství příbuzenských, což je nejvyšší naměřená hodnota v Evropě, u slovenských Romů je to až patnáctiprocentní manželství, což vede pochopitelně i k různým patologiím. Děti a často ani dospělí totiž nerozlišují stupeň příbuznosti mezi bratrem a bratrancem (Psychologie dnes, 5/2004, s. 10).

1.2 Národní identita

Jaký je vztah mezi osobní a národní identitou? Národní identita může být velkou oporou osobní identity, její pevnou součástí. Pokud si ovšem svého národa necením, dokonce se stydím za to, že k němu patřím, může mi moje národní identita osobně škodit, může mě ponižovat a rozvracet.

Identita, osobní stejně jako národní, není dána jednou provždy, mění se a vyvíjí s každým rysem způsobu života - a zároveň i spolu s tím, jak se mění ONI, tj. ti, vedle nichž žijeme a od nichž se odlišujeme, vzhledem k nimž se definujeme. Podle toho, co pro Romy znamená skutečnost, že jsou Romové, budou se určitým způsobem cítit a bude to také hodně rozhodovat o jejich jednání i o vztahu k těm, kteří nejsou Romové, tedy k nám, gádžům. Stejně ovšem záleží i na tom, o co jiného než o romství se opírá identita jednotlivých Romů - může se opírat třeba o to, že jsou občany této země, že jsou na to hrdí, že se tady cítí doma. Hledání identity se netýká jen Romů, ale každého člověka, každého národa, protože vědět a znát své předky, svou národní historii, vzbuzuje určitou hrdost, že jsem součástí určité rodiny, nebo společnosti. Hledání národní identity se týká nejvíce malých národů (Říčan, 1998, s. 84).

K posílení národního sebevědomí Romů by bezpochyby pomohlo, jestliže se ke svému romství hlásí ti, kteří patří ke společenské elitě této země. V mnoha případech jde o neochotu takových Romů vystoupit v televizi, nebo při jiných příležitostech, kdy by mohli posílit sebeúctu národa tím, že se ke svému romství přihlásí. Špičková romská zpěvačka pop-music, jejíž antropologické znaky nejsou příliš výrazné, odpověděla na dotaz redaktora, zda by se přihlásila ke svému romství takto: „To nemůžu udělat svým fanouškům!“. Špičkový hokejista a podobně vynikající chirurg na jeho žádost reagovali: „Víš, já už vlastně ani nejsem Rom“ (Říčan, 1998, s. 85).

Moje osobní zkušenost je obdobná. Mladý muž, jehož barva pleti i antropologické znaky patří bezpochyby k romství, o sobě říká: „Nejsem Rom a cikány nemám rád“ (jsem jeho vychovatelka ve výkonu trestu). Jeho chování je vždy velmi slušné a o svou hygienu dbá až přepečlivě. O své barvě pleti hovoří z nadsázkou: „Zavřeli mě, až jsem zčernal“. Tento muž je typickým příkladem zřeknutí se své osobní i národní identity. Jeho manželka je „bílá“.

Zřekne - li se člověk vlastní národní i osobní identity může to vést k tomu, že se snaží zdůraznit svou novou identitu ještě větší distancí od svého „bývalého“ národa. Tak tomu bylo v některých případech za druhé světové války, kdy se smíšená německo-česká manželství identifikovala s německou národností a příslušníci těchto rodin byli „němečtější, než Němec“. Stejně tak tomu bývá u Romů. Romský policista, aby získal přízeň svých kolegů, je na Romy „horší než gádžo“ (Říčan, 1998, s. 85).

Budu se snažit odlišit, co patří k podstatě romství, co patří k romskému národnímu svérázu a životnímu stylu, tedy k tomu, co se maximálně snažíme respektovat - a co je naopak projevem úpadku, co ke skutečnému romství patří, přestože se s tím u Romů často

setkáváme. Toto odlišení není snadné. Je totiž možné, že něco z toho, co obdivujeme, co je nám sympatické a co nás dojíká, vzniklo jako reakce na nenormální situaci perzekuce a útlaku a na historickou zkušenost Romů. Je to něco, co se nehodí do dnešní doby, do demokratické společnosti, nebo dokonce něco, s čím se ve standardním evropském státě nedá žít (Říčan, 1998, s. 51).

Soudržnost Romů ve skupinách je nápadná. Chtějí být spolu, bydlet spolu, všechny záležitosti řešit společně a společně rozhodovat. Se skupinovou soudržností souvisí i potřeba tělesné blízkosti. Romům nevadí spát namačkání v jedné místnosti, nebo v jedné posteli. Jsou od narození zvyklí dotýkat se jeden druhého. Romské děti jsou stále pohromadě. Společně si hrají, zpívají a tančí (Říčan, 1998, s. 51).

„Nikdy nechod' nikam sám, zabijou tě!“ praví romské přísloví. I na úřad k podání žádosti svého člena se někdy vypraví celá skupina. Romisté tvrdí: Romské děti ve škole těžko chápou, že mají pracovat samostatně, doma by byly za podobné chování napomenuty. Vyloučení ze skupiny je mnohem přísnějším trestem než v gádžovské společnosti (Šišková, 2001, s. 151).

1.3 Pozitivní složky národní identity

Termín „ národní identita“ úzce souvisí s emocionální stránkou, je to touha skupiny lidí, kteří požadují svobodu a samostatnost tehdy, když hrozí, že ji pozbudou nebo je jim upírána. Nejsilněji je národní identita vyjadřována malými národy, které si chtějí uchovat národní, jazykovou a kulturní identitu.

Významnou oporou pro národní identitu by bylo, kdyby se Romové celkovým způsobem života výrazně odlišovali od gádžovské většiny. Udržovali své zvyky a tradice. Odlišnost, symbolizovaná kolem kočovného vozu, patří minulosti. Naši současní Romové se způsobem bydlení, způsobem obživy i způsobem myšlení přibližují gádžům. V některých případech úroveň obojího často odpovídá úrovni deklasovaných gádžů spíše než průměru. Jedním ze základních znaků národní a etnické identity je jazyk, jímž lidé mezi sebou mluví. Laikovi stačí dokonce tento jediný znak. Čechové - to jsou přece především ti, kdo mluví česky, Romové ti, co mluví romsky (Říčan, 1998, s. 87).

Romové stále používají romštinu k běžnému dorozumívání mezi sebou. Zpívají romské písně ve svém jazyce, udržují svébytnou kulturu. Pro romskou identitu má velký význam romština jako řeč, písně, příběhy a lidové moudrosti uložené v příslovích, tradiční zvyky a role. Úsilí o její zachování, obohacení a kultivaci je proto třeba co nejvíce

podporovat. Měly by se jí učit i ty romské děti, pro něž romština není mateřským jazykem. Podobným závěrům dojdeme, uvažujeme - li o romské hudbě a výtvarném umění. Je zde velké a nenahraditelné dědictví, jež je třeba chránit a rozvíjet. Svéráz a kulturní svébytnost jsou základem identity všech národů jejich oslabování je v každém případě neštěstím. Pro Romy, rozptýlené v nepřátelském „hostitelském“ prostředí a vystavené ustavičnému tlaku, má toto neštěstí rozměry katastrofy. Romové rádi zdůrazňují smysl pro pospolitost, jímž se odlišují od gádžů. Na druhou stranu mnoho Romů své romství popírá. Smysl pro pospolitost se projevoval mj. pohostinností vůči známým i neznámým Romům, do jisté míry i vůči gádžům, především však charakterizoval rodinný život (Říčan 1988, s.87).

Jak Romové myslí a cítí, to se ukazuje v jejich rodinných vztazích, v jejich vztahu k práci, v jednání s gádži atd. Romové vidí sami sebe jako upřímné a věrné, družné mimořádně solidární s příslušníky vlastní rodiny a rodu, svobodmilovné, laskavé k dětem.

Nutno dodat, že Romové často říkají: Tyto vlastnosti, jež patří k pravému romství, dnes bohužel mizí, připodobňujeme se gádžům. Hrdost na vlastní národní povahu je vytlačována nostalgií po „zlatých starých časech“. Ta je ovšem velmi slabou oporou národní identity. Pro národní identitu je velkou oporou vědomí, že tento národ tvoří velký a soudržný celek. Soudržnost a solidarita je pro Romy stále důležitou sociální normou. Mají tendenci vytvářet příbuzenské skupiny i v zaměstnání. Podle Vágnerové chybí Romům potřeba většího zdůraznění individua. Dále uvádí, že i z tohoto důvodu se u nich nerozvíjí soutěživost, motivace k vyniknutí ve skupině a vyšší osobní aspirace (Vágnerová, 2004, s. 679).

Jakou roli tedy může sehrát historie v upevnování a rozvíjení romské národní identity? Vědomí kořenů v prastaré indické kultuře, skutečnost, že si národ na své předlouhé strastiplné pouti uchoval vlastní jazyk a ušlechtilá pravidla vzájemného soužití mezi členy rodiny i rodu, že vytvořil nádherné kulturní dědictví a že nyní spěje vzdor svému rozptýlení po celém světě k celonárodní jednotě - to vše může být oporou národní hrdosti a osobní sebeúcty. Vklad Romů do vznikající multikulturní Evropy je nenahraditelný. Na druhé straně však také nelze zablýskat některým Romům, že se pod dojmem své vpravdě útrpné historie rozhodují opustit své romství a hledat pro sebe a své děti snadnější cestu (Říčan,1988,s.92). To, co odlišuje Romy od gádžů nejzřetelněji a na první pohled je barva pleti a charakteristická fyziognomie. Tyto znaky spoluvytvářejí národní identitu a jsou hodnotově neutrální, samy o sobě nejsou dobré ani špatné. Sám fakt fyzické odlišnosti nutí

Romy, aby se vůči bílým nějak vymezili, aby si vytvořili identitu. Přitom však nerozhoduje, zda v této identitě převáží pozitivní, nebo negativní stránky (Říčan, 1988, s.90).

V souvislosti se snahami o integraci Evropy se nyní v zemích Evropské Unie vyskytují názory o nezbytnosti postupného ústupu od národní identity obyvatelstva jednotlivých zemí a postupného ztotožňování se s „evropskou identitou“. Kritické tohoto přístupu upozorňují na nutnost vzít v úvahu odlišné historické zkušenosti a mentalitu obyvatel jednotlivých států. Může se stát, že snaha o vznik určitého všeobecného evropanství naopak oživí mezi jednotlivci i skupinami tendence k hledání vlastních kořenů.

1.4 Negativní složky romské identity

Pozitivní rysy romské identity, toho, co dělá Roma Romem, slábnou, ať už šlo o tradiční řemeslné dovednosti, o vynikající muzikálnost, o jazyk a svébytnou kulturu, o vřelé vztahy, zvláště vztah k dětem, či o přísnou sexuální morálku, na niž si Romové zakládali. Do popředí vystupují rysy negativní.

Jak tyto negativní rysy identity vznikají? Romové jsou v naší zemi jedinou odlišnou skupinou, která vzbuzuje negativní postoje společnosti. Většinová společnost ji vnímá nepříznivě. Romové do Evropy přicházeli různými cestami, s různě dlouhými zastaveními. Usedlý život jim byl cizí, všude žili na okraji společnosti. Je zde tedy určitá představa, obraz, který má o Romech většinová společnost. S tím obrazem, který je jim stále prezentován, se Romové musí nějakým způsobem vyrovnat (Matoušek, Kroftová, 1998, s.137).

Hodnoty Romů se v důsledku asimilace mění. Dnes můžeme v romských rodinách zaznamenat násilí na dětech, kuplířství, zanedbávání dětí v důsledku alkoholismu, drogové závislosti, incest, který byl dříve nemyslitelný. Přísně dbali, aby děti nebyly svědky pohlavního styku. V romských rodinách se udržovaly tradiční mravy, které mizí, nebo již vymizely zcela. Romská rodina mívala daleko větší význam než bílá. Dnes vztahy mezi členy rodiny slábnou, i když Rom v domově důchodců je stále ještě výjimkou (Říčan, 1998, s. 46).

V poslední době se začíná hovořit i o podílu Romů na organizované kriminalitě. Romská kriminalita bývá málokdy záležitostí jednotlivce, trestná činnost je záležitostí skupiny. Rodina je materiálně zajišťována z krádeží, přičemž největší podíl na krádežích mají děti, které v mnoha případech posílají loupit vlastní rodiče, mladiství a

ženy. Romská kriminalita je především majetkovou trestnou činností (Matoušek, Kroftová, 1998, s.142).

Další, méně zřetelnou, složkou či vrstvou našeho obrazu romství je jejich svoboda, nebo-li nevázanost. Romové nejsou spoutáni našimi běžnými konvencemi. Romský dělník - pokud vůbec přijme zaměstnání - jde do práce jen tehdy, když se mu chce, a ani své děti nenutí chodit pravidelně do školy. Jde spát když je ospalý, vstane když se probudí, jí a pije když má chuť. Rom nebrzdí své city ani sexuální impulsy, neztišuje hlas z ohledu na sousedy, nedusí v sobě vztek. Pohrdá naší puntičkářskou hygienou i medicínskými skrupulemi. Romové uznávají odlišné hodnoty než bílí Češi. Pro Romy je důležitější zaměření na rodinu než na práci a školní vzdělání stojí v jejich hodnotovém žebříčku hluboko pod touhou získat pro svoji rodinu co nejvíc peněz. A i když většina Romů neumí pořádně číst a psát, umí výborně počítat. Hmotné zajištění má být okamžité, nespojují si dohromady školní úsilí, možnost získání výhodné pracovní pozice, a tím i vyššího výdělku. Příčinou je pravděpodobně kulturně hluboce zakořeněná kočovná minulost (Říčan 1998, s.93).

Většina rodičů nemůže také dětem, které nezvládají školu pomáhat, protože učivo sami nezvládají. Sami často absolvovali zvláštní školy a školu jako takovou neměli a nemají rádi, protože pro ně znamenala perzekuci a nutné zlo. Motivace chodit do školy je tak obyčejně v celé rodině velmi nízká. Jestliže dítě nechce chodit do školy a všemožně se jí vyhýbá, rodiče je nenutí, pokud nejsou pod tlakem sociální péče nebo soudu. Absencí ve škole z pohledu Romů stejně dítě nepřijde o nic podstatného, protože vše, co potřebuje k životu se naučí ve své rodině. Moudrost je v romské komunitě tradičně vysoce ceněna, nezískávala se ovšem školním vzděláním, ale prostřednictvím vyprávění o zkušenostech starších příslušníků komunity, vyprávěním příběhů nebo pohádek, které jsou v porovnání s klasickými českými pohádkami podstatně bližší realitě života, často se strašidelným či sexuálním obsahem (Psychologie dnes 5/2004).

Obraz Romů o sobě samých, o svém národě obsahuje vědomí křivdy. „My jsme ti, kterým se vždycky křivdilo a křivdí se jim pořád“ (Říčan, 1998, s.92).

Pavel Říčan ve své knize uvádí.

„Jako jeden ze základních prvků národní identity je však toto vědomí krajně nebezpečné. Vede k rezignaci, zahořklosti, vzdoru, hostilitě. Nedá se z něj žít. Když listujeme romským časopisem Romano kurko nebo sledujeme televizní Romale, vidíme, jak romští představitelé populistiky stále dokola omílají toto téma a žádají nápravu - v duchu

socialismu, kdy Rom měl zaručeno zaměstnání (byť nekvalifikované) a bydlení (byť někdy nevalné). Křivda je tedy skutečná, identita na ní založená je však falešná.

Tuto falešnou identitu posilujeme i my, upřímní přátelé Romů. Máme sklon stále se jim omlouvat za křivdy, kterých se vůči nim dopustila a dopouští majorita. To však má dva nebezpečné důsledky:

1. Povzbuzují se tím etnocentrické tendence většiny národa. Jen úzká vrstva humanistů je ochotna snášet za své předky pocit viny nebo se osobně trápit tím, co Romy postihuje dnes. Běžného občana tento kající postoj irituje, vidí spíše romské povaleče, kapsáře a prostitutky.

2. Podporujeme tím na straně Romů sklon domáhat se kompenzací a výhod, místo aby spoléhali na vlastní síly. Strategie žebráka, střídavě pokorného i drzého, která bývala pro Romy často jedinou možností, jak biologicky přežít, je dnes vážnou hrozbou pro přežití romské kultury. Naše snaha, abychom jim pomohli, je pak kontraproduktivní“ (Říčan, 1998, s.93).

S tímto názorem plně souhlasím, vždyť největší problém Romů je v jejich slabé vůli.

Zvláštnosti romské psychiky

Slabá vůle - mnozí nejsou schopni získat řidičský průkaz. „neumějí chtít“. V návalu citů to myslí opravdově a jsou schopni i velkých jednorázových obětí. Překážce se raději vyhnou, vzdají se.

Schopnost vyhnout se, je základní jednotkou komunikační dovednosti.

Nespolehlivost - „Ked' desať raz Róm urobí dobre, po jedenásty raz určité nie“.

Strach - je podmíněn mnohgenerační zkušeností i osobními zážitky. Tuto přesně nedefinovatelnou emoci prožívají Romové skupinově a je významným činitelem působícím jejich soudržnost. Bezpečný je Rom jen ve vlastní skupině. Už pouhé „být sám“ pro něj znamená „být v nebezpečí“. Mnohost je podmínkou štěstí a bezpečí. Proto například nikdy necestují sami. Jako jednotlivci jsou často zbabělí. Typy „ať jsem bit, jen když se peru“ jsou řídké. Obvyklou reakcí na emoci strachu jsou různé formy únikového jednání nebo agrese. Nesamostatnost - u dětí i u dospělých - sami nikam nejdou, sami si nic nezorganizují, nic si nedovedou vyřídit, neumějí vyplňovat úřední listiny. Kdo chce v romském společenství rozhodovat něco sám, je považován za sobce. Ve své rodině nemá Rom prakticky žádné soukromí. Touha po něm se považuje za gadžovskou. Každé rozhodování je společné a jen společné je správné. Když pak má dítě ve škole pracovat samostatně bez napovídání, je

zmatené. Je trestáno za něco, zač je doma chválili, a chváleno za něco, co by se doma nelíbilo. Je to jeden ze zdrojů napětí a nervozity romských dětí ve škole.

Slabá schopnost zobecňovat a abstraktně myslet - nemají příslušné pojmy, z toho vyplývají problémy ve škole. Mají rádi humor, ale ironii obvykle nechápou.

Komplex méněcennosti - z tohoto pocitu a z nepřijetí plyne jejich nejistota, kterou odreagovávají nadutostí, vychloubáním, lží, primitivní brutalitou, předváděním, strháváním pozornosti.

Spontálnost, živý temperament - někdy až na hranici psychické lability. Jsou mimořádně citliví vůči každé nespravedlnosti, i zdánlivé. Jinak chápou svou nervozitu či vztek. Ten kdo má „nervy“ je omluven za to co dělá, jako by byl pro tu chvíli téměř nesvéprávný.

„Tady a teď“ - „zítra“ vzbuzuje úzkost, proto na ně nemyslí. Podle statistického průzkumu utrácejí v den výplaty šedesát až sedmdesát procent peněz. Děti napoprvé v jiném prostředí kradou. Doma nemají nic, a tak touží po všem, co vidí. Myslí, že je to jejich poslední možnost. Problém Romů vždy zněl „jak dnes přežít“, proto není možné čekat jejich zájem o kulturu, vzdělání a budoucnost. „Zítra je něco mlhavého a neurčitého, takže dohodnout se na zítra znamená „od zítra do někdy“.

Dobrosrdečnost a soucit - považují sami za své nejlepší vlastnosti.

Vnímání času - velmi špatně se orientují podle hodin. Čas pro ně nehraje roli, hodinky nemají, děti dlouho neznají hodiny. „Čas poroučí jen Bílým...“

Nejednotnost - velmi obtížně se tvoří jednotná skupina z těch, kteří se neznali nebo sebou pohrdali. Je to takřka nepřekonatelný problém, i když se jedná často téměř o sousedy. Z tohoto hlediska je problematické, aby vedoucím skupiny romských dětí byl Rom. Pokud ho totiž rodiče neuznávají, nedovolí dětem účast na setkání skupiny“.

(Psychologie dnes 5/2004).

Romská menšina je v mnoha směrech odlišná od majoritní společnosti. Odlišný styl života a osobitá romská pravidla vedou až k averzi vůči příslušníkům tohoto etnika. Na rozdíl od Říčana (1998) se Vágnerová (2004) domnívá, že „majoritní společnost není k romské minoritě tolerantní, protože je přesvědčena, že jí chybí snaha akceptovat alespoň základní pravidla společného soužití“ (Vágnerová, 2004, s.683).

V jiné literatuře se uvádí, že některé osobnostní rysy, které jsou u určité části romské populace výrazněji rozvinuty, mohou být akceptovatelné, ale mnohé z nich zvyšují riziko konfliktů s majoritní společností, právě proto, že se vymykají její normě. Základními osobnostními znaky romské subkultury jsou nezdrženlivost, výbušnost, neschopnost

dodržovat omezení, přecitlivělost, sklon k předvádivosti a demonstrativnosti, tendence vymáhat uspokojení. Rom nenahlíží, že zdrojem problémů je jeho vlastní chování, a je přesvědčen, že za jeho potíže mohou jiní, obvykle gadžové (Vágnerová, 2004, s. 684).

2. Historie Romů

2.1 Půchod Romů do Evropy a do Čech

Všechny kultury vedou a podporují své děti ke znalosti svých dějin. Poznání své historie a pochopení historických dějinných souvislostí vede k určité národní hrdosti.

„Historie je učitelkou života“. Tato slova starověkého historika platí i pro romskou národní menšinu v českých zemích. Romové jsou v českých školách dosud v tomto směru v nevýhodě. Romské děti se učí historii té vlasti ve které žijí, historii světovou, ale o své vlasti se dozívádají pouze zprostředkovaně. V oficiálních školních osnovách se pro dějiny Romů dosud nenašlo místo. Po revoluci v roce 1989 se i tento přístup začal pozvolna měnit. Historie Romů je velmi bohatá, zajímavá a poučná, i když ve velké míře tragická (Rýdl, Nezel, 1997, s.138).

Romské dějiny

Název Romové souhrnně označuje čtrnáct etnických skupin, které dnes žijí roztroušeně po celé Evropě, střední Asii, severní Africe, Americe i Austrálii. Romština je jazykem indoevropským. Etnikum je skupina lidí, kteří mají společný rasový původ, obvykle společný jazyk a sdílejí společnou kulturu. Není ale kulturně homogenní skupinou, uvnitř etnických skupin existuje mnoho rozdílů jako je například dialekt, náboženství, postoje , zvyklosti, hodnotový systém , způsoby chování atd.

Český název Cikán (rusky cygan, maďarsky cyganok, německy Zigeuner, francouzsky tzigane, italskyzingar) je pravděpodobně odvozen od názvu maloasijské sekty Athiganoi, se kterou byli Romové při svém příchodu do Evropy zaměněni. Z podobného omylu, kdy byli Romové zaměněni za Egyptány, můžeme odvodit jejich slovenské označení „farahunovo plémě“ nebo anglické Gypsies či španělské Gitanos pravlast Romů (Rasmussenová, 1993, s. 26).

Rozborem romského jazyka fililogové jako první zjistili, že dávní předkové Romů byli nepochybně součástí obyvatelstva střední Indie, odkud v průběhu staletí pronikli do všech končin světa. Jejich předkové žili v době, kdy se v Indii rozvíjela slavná kultura v Mohendžodáru a Harrapě. Z Indie přicházejí v několika migračních vlnách do Evropy, kde se objevují v průběhu 11. - 12.století (Rýdl, Nezel, 1997, s.138).

Důvody odchodu Romů z Indie nejsou historicky doloženy, můžeme se dohadovat, že příčinnou souvislost měl všeobecný hospodářský úpadek po vpádech Arabů, Peršanů a Mongolů. Migrující Romové postupovali ve třech proudech - balkánském, severoafrickém a moldavském. Tyto proudy můžeme ještě dnes vystopovat z jazykových výpůjček z jazyků národů hostitelských zemí (Rasmussenová, 1993, s.26.)

2.2 Usazování Romů na našem území

Do českých zemí přicházejí Romové ve 13. století. Tradičními zdroji obživy bylo zpracování kovů - kovářství, tepectví apod., zpracování kůží, kožešin a masa, krocení divokých zvířat, chov a obchod s koňmi, košíkářství a korytářství a samozřejmě provozování hudby, tance a zpěvu. Tato „řemesla“ byla tradičně spojována s kočováním. Pro místní obyvatelstvo měst a vesnic byli Romové novou, mnohdy tajemnou skupinou lidí, k jejichž popularitě přispěla i pověst, že se toulají po světě, aby odčinili hříchy. Podle středověké legendy odmítli ukrýt Pannu Marii a malého Ježíška. Z tohoto důvodu činí pokání a lidé by jim v tom měli pomáhat almužnami a jiným dobrodiním (Rýdl, Nezel, 1997, s.138).

První, jinými prameny, nedoložený náznak přítomnosti Romů v českých zemích najdeme z roku 1242 v Dalimilově kronice. První nesporný záznam najdeme až v popravčí knize pánů z Rožmberka z roku 1399. Početnější skupiny Romů jsou doloženy v českých zemích od počátku 15.století. Nejsilnější migrační vlna Romů přišla do Evropy v 15.století. Většina těchto Romů se usadila v Podunají. V Rusku a Španělsku byli vyhledávanými tanečníky a krotiteli zvěře, v Uhersku a jinde hudebníky.

V 15.století ovlivnil historický vývoj v Evropě rozdílný přístup k Romům i změnu ve vztahu k Romům. V západní Evropě byli od 15.až do 18.století krutě pronásledováni a vyvražďováni. Ve střední a jihovýchodní Evropě získali lepší postavení, protože svými dovednostmi napomáhali v boji proti tureckému nebezpečí. Už v této době se vytvářel rozdíl mezi západem s typickým kočováním Romů a východem, kde žijí Romové dnes do jisté míry usdlým způsobem života. Z pramenů z doby 15. a 16.století se dozvídáme o vcelku pozitivním začleňování Romů do české společnosti. V době vzrůstajícího nebezpečí byla oceňována zejména zručná zbrojířská práce Romů. Mnozí renesanční umělci oceňovali i přínos v duchovní oblasti, který Romové přinášeli. Obdivovali především svobodný styl života a překypující optimismus (Rýdl, Nezel, 1997, s.139).

Pronásledování Romů motivované zprvu nábožensky (provozovali čarodějnictví, hádali budoucnost apod.) se rozšířilo o pronásledování z důvodů hospodářských. Romové, byly zbaveni svých tradičních zdrojů obživy a začali se živit převážně podomním obchodem, krádežemi a podvody. Negativní postoj ostatní populace byl znásoben jejich odlišným vzhledem a jazykem, ale i způsobem života s jinými zvyky, jsou často hodnoceny záporně (Rasmussenová, 1993, s.27).

2.3 Kočování a toulání

16.a 17. století bylo pro Romy těžkou zkouškou. Po celé Evropě byli pronásledováni a vyháněni ze země, protože se nedokázali začlenit do společenské a ekonomické struktury obyvatelstva. I pro české poddané to byla těžká doba zotřené poddanství a duchovního útlaku. Romům však hrozila při dopadení vždy smrt. Proto zřejmě říká romské přísloví „*Rom mušinel te likerel avri duvar ajci sar gadžo*“ (Rom musí vydržet dvakrát tolik, co gadžo). V této nelehké době mělo české obyvatelstvo s Romy určitý soucit, i když jim působili ve své chudobě škody na polích. Vznikaly zárodky vztahů lidské snášenlivosti i zárodky vztahů Romů k Čechům jako své vlasti (Rýdl, Nezel,1997, s.139).

„Pronásledování Romů po roce 1700 pokračuje. Svědčí o tom např. vládní vyhláška („patent“) z roku 1710, týkající se „*pod ztrátou hrdla vypovězených a jednomu každému svobodně o život připravití dovolených zemi škodlivých cikánů*“. Dospělí muži mají být „bez rozdílu s provazem na hrdle trestáni“. Ženám a dospívajícím má být uříznuto pravé ucho (v Čechách), nebo levé ucho (na Moravě). Aby se zamezilo „*té cikánské čeledi a lůzy obyčejné zapírání*“, tj. výmluvy na neznalost zákona, má být na místech, kde by se Romové mohli vyskytnout, obsah této vyhlášky zveřejnit na dřevěných tabulkách v obrazné formě : cikán visí na šibenici a uřezávání ucha ženě a dospělému“.

(Říčan, 1998, s.15, podle Nečase).

Na většině území Čech a Moravy byli Romové známí jako kočovníci. Používali vozy kryté plachtami nebo maringotky tažené koňmi. Ti nejchudší táhli sami své vozíky s osobními věcmi. Cestou prodávali vlastní výrobky, vykládali karty, hádali z ruky, drátovali hrnce. Někteří se živili jako konští handlíři, ale také žebřali. A tak z únosných kočovníků postupně stávali nežádoucí a obtížní tuláci. Před koncem minulého století vydala rakouská vláda nařízení proti „cikánskému zlořádu“. Romové byli podle zákona z roku 1885 pro tuláctví trestně stíháni vězením a nucenými pracemi. Romům se

zakazovalo kočovat a tábořit ve větších skupinách, nesměli vlastnit zbraně a ke kočování si museli vyžádat dočasně platná povolení. Romové byli pod soustavným policejním dohledem (Říčan, 1998, s.17).

„Za potulné cikány podle tohoto zákona pokládají se cikáni z místa na místo se toulající a jiní tuláci práce se štítící, kteří po cikánsku žijí, a to v obojím případě i tehdy, mají-li po část roku - hlavně v zimě - stálé bydliště ...Bezpečnostní úřady a orgány mohou ke zjištění totožnosti prováděti u potulných cikánů kdykoli zjišťování antropometrická, daktiloskopická i jiná, zejména zvláštních známek (jizev, vad, tetování apod.)“ (Říčan, 1998, s. 17).

V průběhu staletí některé rody Romů odcházely a jiné přicházely, s výjimkou jižní Moravy se nikde nesměli trvale usazovat. Teprve za panování Marie Terezie roku 1740 a zvláště pak za vlády osvíceného panovníka Josefa II. 1790, dochází k trvalému usídlování Romů, kterému dříve bránily diskriminační dekrety a nařízení. Snahou začlenit cikány do civilizace dochází v 18.století až k násilné asimilaci. Romové se měli přizpůsobit oblekem, jazykem, převzít zvyklosti a děti měly chodit do školy. Po smrti Marie Terezie a Josefa II. tyto pokusy bohužel nikdo neobnovil. Definitivně zakázáno kočování bylo až v roce 1958 (Rasmussenová, 1993, s. 27).

Pronásledování Romů vyvrcholilo za druhé světové války, kdy byla většina Romů vyhubena. Po nacistické genocidě zůstalo v českých zemích zhruba tři sta rodin. Většina Romů, kteří dnes žijí v České republice, jsou potomci ze Slovenska a Zakarpatské Ukrajiny. Ze začátku řízená, později spontánní migrace Romů ze Slovenska do Českých zemí byla motivována především většími možnostmi pracovního uplatnění a pokračuje dodnes (Rasmusenová, 1993, s.28).

3. Romské dětství v České republice na konci století

3.1 Romské dítě kdysi a dnes

Romské dítě žilo v pevné rodině, ve společenství velkorodiny, a toto společenství bylo jeho domovem. Platila v něm pravidla solidarity a soudržnosti. Bohužel často děti hladověly, trpěly bolestí a umíraly v důsledku nedostatečné zdravotní péče. Vyhledy na lepší existenci a budoucnost byly nulové z důvodu nedostatku vzdělání. Jak bylo již v textu zmíněno, vzdělání pro Romy nebylo a pro mnoho z nich doposud není prioritou (Říčan, 1998, s.103).

Dnešní dítě je na tom nesrovnatelně lépe, pokud jde o preventivní pravidelné lékařské prohlídky, stravování, zejména ve školkách a školních jídelnách a výrazný posun je ve vzdělávání i ve vzdělání. Bohužel nekvalitní bydlení v přeplněných, často vlhkých, špatně větraných a mnohdy nevytápěných bytech s plísní, zhoršuje zdravotní stav dětí i dospělé populace. Bydlení v přeplněných a stísněných bytech znemožňuje dětem domácí přípravu do školy. Romské domácnosti mají více než dvakrát tolik dětí než jiné domácnosti (zpráva o stavu romských komunit, 2005, s. 26).

Za posledních padesát let se romská minorita v mnoha směrech přizpůsobila majoritní společnosti. Bohužel začali napodobovat majoritní kulturu hlavně v tom, co je vidět, to znamená v její materiální a konzumní podobě. Opouštějí staré romské zvyky a tradice. Mnozí romští rodiče se přestali starat o své děti, protože zjistili, že se o ně postará stát. Ve velké míře se rozmohla „romská prostituce“. Je novým jevem a je v rozporu s tradiční romskou morálkou. Některé tradiční způsoby obživy vydržely až do současnosti, jako například žebrání a drobné krádeže, některé aktivity se posunuly až na samou hranici zákona. Nedostatek finančních prostředků je vede k dealerství drog a překupnictví (Vágnerová, 2004, s.675).

Romské rodiny na svých dětech velice lpěly a ještě před čtyřiceti lety by se bránily jejich umístění do dětských domovů. Kdyby otec poslal svou dceru „na chodník“ vydělávat peníze, stihl by ho ten nejtěžší trest - byl by vyloučen z komunity. Dnes se romské matky

vzdávají svých dětí mnohem snadněji, než matky bílé. V dětských domovech je dnes umístěno 60 procent romských dětí (Říčan, 1998, s. 104).

Po roce 1945 se struktura romské společnosti v Čechách značně změnila. Většina českých Romů zahynula v koncentračních táborech (pravděpodobně šlo jen o rasovou diskriminaci) a nahradila je migrační vlna mnohem méně přizpůsobivých slovenských Romů. Usídlení byli převážně v průmyslových oblastech, ve velkých městech, kde byly jiné životní podmínky, než na jaké byli zvyklí. Jejich civilizační úroveň byla nižší, a proto jim nevyhovovaly běžné byty, neuměli je užívat. Dalším problémem bylo, že se do nich nevešla romská velkorodina. Z toho vyplynuly další adaptační problémy. Tyto potíže i odlišnost zafixovaných norem vedlo k izolaci a posléze vyloučení romské komunity na okraj společnosti (Vágnerová, 2004, s. 675).

3.1 Rozdíly mezi dětstvím romským a bílým

„Představa, že svět romského dítěte je totožný se světem českých dětí, je zavádějící. Romové se dosud společensky stýkají převážně mezi sebou, mluví jen spolu a s ostatními našimi občany se setkávají jen na pracovištích, v úřadech a na ulicích. Vzájemné předsudky vedou k distanci, sociální kontakt je minimální a představy jedné skupiny o druhé jsou značně zkreslené. Obě komunity tak žijí „vedle sebe“ než „spolu“. Společenské vědomí romské komunity je proto dosud determinováno bájemi pravlasti Romů - Indie - více než společenskou skutečností „střední Evropy dvacátého století“ (Sekyt v Šiškové 1998, s. 157).

Hlavní rozdíl mezi romským dětstvím a dětstvím bílého dítěte je především v jeho délce. Romské dětství je kratší. Je to dáno nejen biologicky, ale i způsobem života. Romské dítě má dříve pubertu, dříve sexuálně dozrává a zahajuje pohlavní život. Dívky se velice brzy vdávají a rodí děti. Romské děti jsou od ranného dětství zapojovány do aktivit dospělých členů rodiny, zúčastňují se rozhovorů o záležitostech dospělých i jejich rozhodování. V tomto směru mají Romové předčasně dozrávají. Z pohledu psychologa je to nezdravá zátěž (Říčan, 1998, s. 104).

Opačně je tomu u bílých rodin, které se snaží chránit své děti od problémů dospělých, poskytují jim klidné a motivující prostředí. Dětství bílých dětí se prodlužuje. Zvlášť markantní rozdíl nastal po roce 1989, kdy se pozměnil hodnotový žebříček mládeže. Bílé děti dlouho studují, využívají možnosti stáží v zahraničí, budují si kariéru a rodinu zakládají až o deset let později než romská mládež. Dívky a ženy mají vyšší sebevědomí,

zastávají důležité funkce. Bohužel to přináší i negativa. V romské rodině stále převládá patriarchální rodina, to znamená přesně vymezené role. Muž finančně zajišťuje rodinu a žena se stará o domácnost, vychovává děti. V bílých rodinách byly klasické role muže a ženy narušeny. Nedá se přesně říci, kdo má co dělat.

3.2 Vztah rodičů a dětí ke škole

Škola má obecně smysl jako prostředek k dosažení určitých cílů, kvalitnějšího žití, upevnění sebevědomí a neposlední řadě k dosažení budoucích výhod. Mnohé potíže, které Romové mají v soužití s majoritní společností vyplývají z nízké úrovně jejich vzdělání. Vzdělání však není pro Romy prioritou. Školu chápou jako instituci, která se k nim chová represivně a vyvolává jejich nedůvěru. Navíc Romové zastávají filozofii žití okamžitého a časově vzdálené hodnoty pro ně nemají smysl. Podle Romů nelze ve škole získat schopnosti a dovednosti, které by byly v tomto specifickém etniku ceněny. Ke vzdělání mají odpor a chápou ho jako prvek, který může jejich děti nežádoucím způsobem ovlivnit (Vágnerová 2004, s.685, podle Říčana1998).

Romové si cení vzdělání mnohem méně než bílí. Za dávných časů by jim nebylo nic platné v kočovném voze nebo v osadách, stejně tak dobře se bez vzdělání obešli za bývalého komunistického režimu, kdy bylo možno vydělat si fyzickou prací více než vystudovaný člověk. Základní problém nastává v tom, že málo romských dětí prochází mateřskou školou a romská rodina není dobrou přípravou pro školní práci. Romským dětem chybí zkušenost s knihou, motivujícími hračkami, jimiž jsou stavebnice, kostky, lega, aj. Malé děti v romských rodinách si nekreslí, neznají omalovánky (Říčan, 1998, s. 111).

Dalším problémem ve vzdělanosti Romů je, že není kladen důraz na individualitu jedince, na jeho případný úspěch. Každé romské dítě je od samého počátku jedním z členů početné skupiny. Postavení dětí je dáno zcela jinými faktory. V majoritní společnosti je dítě vedeno k samostatnosti a systematickosti. Rodina motivuje své děti k lepším výsledkům a zdůrazňuje jejich význam v prosazování se mezi ostatními jedinci. V romské rodině není kladen důraz na individualitu, nemá tedy soupeření a ctižádost žádný smysl. Velice benevolentní a volná je i výchova. Romské dítě má dostatek volného času a minimum povinností. Z tohoto důvodu se chování dětí ve škole může zdát poruchové, ovšem z hlediska romské rodiny může být zcela normální, protože vychází z jiných požadavků (Vágnerová, 2004, s. 686).

V evropské společnosti má samostatnost vysokou hodnotu. Za pozitivní se považuje umět si pomoci, nebýt odkázán na druhé, nikoho se nedoprošovat a obejít se bez druhých. U Romů je rozhodování kolektivní. Rom není nikdy sám, má kolem sebe lidi, kteří mu pomáhají. Solidarita se všemi, kteří patří do rodiny je samozřejmostí. Rodina je pro Romy jediným zdrojem bezpečí a zárukou uspokojování potřeb materiálních i psychických. Pro lidi, pro které je nejdůležitější jejich vlastní rozhodnutí, je velmi obtížné si představit, že jiní jsou součástí celku, který jako celek vystupuje a rozhoduje. Přirozené vnímání celku a soudržnosti přitom mají všechny malé děti a teprve výchovou se mění v individuality. Výchova v romských rodinách k individualitě nesměruje. Proto i pochvala ve škole ve smyslu „jsi lepší než tvůj starší bratr“ je neúčinná, protože úkolem romského dítěte není být lepší než ten, kdo je jako starší uznáván rodinou. Bohužel nedostatek samostatnosti, individuality a sebevědomí překáží ve školní výuce (Sekyt v Šiškové, 1998, s. 162).

Romské dítě, které neprojde mateřskou školou a neosvojí si základní dovednosti, návyky a v první řadě se nenaučí dobře jazyk národa ve kterém žije, má zřetelné potíže při vstupu do první třídy a tím jsou odstartovány další a další problémy dítěte s tím související. Nedostatky, nebo mezery ve vzdělání před vstupem do školy tak zcela ovlivní celý jeho další život. Ze zmíněných důvodů často neuspějí romské děti již v první třídě základní školy. Musí ročník buď opakovat, nebo se uvažuje o jejich přeřazení do zvláštní školy. Vzhledem k tomu, že jsou děti neúspěšné i v psychologických testech, jsou skutečně do zvláštních škol přeřazeny. Tomuto postupu napomáhají často i rodiče, kteří se tomuto rozhodnutí nebrání, ale v některých případech se ho dokonce dožadují. Samotné dítě je ve zvláštní škole spokojeno, vyhovuje mu pomalejší postup a individuální přístup (Sekyt v Šiškové, 1998, s.156).

Nedostatečná vzdělanostní úroveň rodičů nevytváří příznivé podmínky pro rozvoj jejich dětí, ale i pro motivaci k jejich dosažení. Pro každé dítě představují rodiče určitý model, kterému se více či méně chce podobat. Vzdělání do tohoto modelu u Romů nepatří. Převládají zde mýty, že dítěti stačí pouze dva, nebo tři roky základní školy. I když se dítě ve škole snaží, jeho úsilí rodina neocení a dokonce se může stát i zdrojem problémů a nepochopení s rodiči a ostatními členy rodiny. Dospívající dítě, které ve škole dobře prospívá, se pod vlivem učení mění, přijímá jiné hodnoty a normy, má rozmanité záliby, ale zároveň ztrácí svoji velkou rodinu, která mu přestává rozumět. Pod určitým sociálním tlakem může být ochotna romská rodina formálně spolupracovat se školou.

Romští rodiče by si „přáli“, aby jejich dítě prospívalo, ale nejsou ochotni nebo schopni v tomto směru něco udělat. Neúspěch bývá vysvětlován špatnou prací bílého učitele (Vágnerová, 2004, s.688).

Bezesporu největším problémem dětí vstupujících do školy je jazyková bariéra. Romské dítě neslyší v rodině dobrou češtinu ani během své školní docházky a tak se jejich jazykový handicap ještě prohlubuje. Další potíž spočívá v tom, že v romštině se často užívá jedno slovo pro význam několika slov českých, např. pro česká slova „velký“, „dlouhý“, „hluboký“ a „vysoký“, má romština stejný výraz. Dítě se až ve škole musí naučit, že délka vlasů a velikost jablka je třeba vyjádřit dvěma různými slovy. Když k těmto základním nedostatkům přiřadíme ještě nechuť ke škole a ke vzdělání jako takovému, výsledkem je velmi špatný školní prospěch a ve většině případů nedokončené základní vzdělání. Romské děti také bývají živější, hůře se ovládají, vykřikují, hůře se soustřeďují. Potřebují častější přestávky, při kterých si mohou zakřičet, proběhnout se, nebo si zazpívat. Nadání pro hudbu a tanec je u těchto dětí nesporné, patrně dědičné a jeho rozvoj podporuje mimo jiné, tradiční volnost romské výchovy. Učitelé a dobrovolní pracovníci, kteří o romské děti pečují referují o tom, jak jsou bezprostřední, hlučné, přítulné a hravé. Obdivují toho, kdo něco „velkého“ provedl, co ukradl nebo jinak porušil zákon a nedal se přitom chytit. Lež vůči bílým je běžná a často nechápeme smysl ani důvod. Možná je to jen hřejivý pocit pomyslného a krátkozrakého vítězství nad bílými (Říčan, 1998, s. 112).

V romských rodinách probíhá jazyková výchova zcela odlišně od výchovy v rodině bílé. Česká maminka na dítě neustále mluví a to od samého narození. Slova, která dítě učí jsou přesnější, jednoznačnější a obsahově užší. Romská maminka mluví pouze s ostatními členy rodiny v bytě a na dítě promluví pouze v případě, že od něho něco chce. Proto nás ani nepřekvapí, že romské děti začínají mluvit mnohem déle a když už dítě mluví, nedostává se mu stejné jazykové výchovy jako dítěti bílému. Romská maminka svému dítěti rozumí takřka beze slov, jeho mluvený projev nekoriguje. Proto je slovní zásoba velmi malá a šestileté dítě umí romsky velmi málo, česky vůbec. Jazyková výchova je pro potřebu škol nedostatečná, ovšem pro život v romské komunitě je zcela vyhovující a dostatečná. Sekyt přímo uvádí: „Zpřesňování slov je nutné pro právní nebo obchodní jednání, pro technické užívání jazyka. Pro sdělování citů je naprosto zbytečné a dokonce překáží. Evropské děti umějí jazykem lépe sdělovat obsahy, romské děti city. Je jen jedním pohledem na věc, postavíme-li jedno nad druhé. Tvrdý jazyk, který používáme, nám usnadňuje řešení

technických problémů, v citové oblasti nás však nechává na holičkách. Romské děti často strádají materiálně, citové strádání často neznají“ (Sekyt v Šiškové, 1998, s. 158).

K tomuto mohu jen dodat, že citovost a rodinné zázemí v životě dítěte má nenahraditelnou hodnotu, ale samo o sobě ve vyspělé společnosti nestačí. Musí jít společně s výchovou a vzděláním, bez kterého se integrace a vyhlídky na lepší postavení ve společnosti neuskuteční.

Jedním z možných přístupů k romskému dítěti je znalost jeho osobnosti, rodinné výchovy a mimoškolního života dítěte. Pedagogové se často dopouštějí té chyby, ve které se domnívají, že romské dítě je stejné jako dítě české a opomíjejí základní rozpor v hodnotách a ve výchově v těchto rodinách. Tyto znalosti pedagog většinou nemá a považuje romské dítě jednoduše za zaostalé. I když se později ukáže, že intelektové vlastnosti dítěte jsou průměrné, zpětné přeřazení ze zvláštní do základní školy je neuskutečnitelné, nebo velice obtížné. Velice žádoucí by byla lepší spolupráce školy s rodiči. Romské rodiče zpravidla nepřijdou sami do školy zeptat se na prospěch nebo chování svých dětí, nedostavují se ani na rodičovské schůzky. Ideálním navázáním kontaktu je pozvání do rodiny, nebo spíše „být pozván“ (Sekyt v Šiškové, 1998, s.156).

Ze zkušenosti mé kamarádky, která pracuje jak sociální pracovnice v okrese Prachatice v Jihočeském kraji vím, že se tato praktika velice osvědčila. Vyprávěla mi, jak často chodí pracovně navštěvovat romské rodiny. Zná jejich děti jménem, pomáhá otcům sehnat přes pracovní úřad zaměstnání. Jako jednotlivec s nimi vychází velmi dobře a považuje romskou komunitu v této oblasti za bezproblémovou. Z médií známe i velmi dobré soužití Romů s Čechy v Českém Krumlově, kde aktivity zaměřené na soužití byly tak vysoké, že vyústily až do přímé spolupráce romské menšiny při péči o čistotu a údržbu města.

Některé romské děti jsou vychovávány k nedůvěře a strachu z majority a to značně poznamená dítě při vstupu do první třídy. Škola je zpravidla první sociální institucí, v níž romské dítě pochopí své postavení příslušníka menšiny. Kromě problémů s učením má potíže i se svým začleněním do skupiny vrstevníků. Většina bílých dětí se zná z mateřské školy. Mají zde své kamarády a kamarádky a tak přechod do školy není tak násilný a bolestný jako je pro romské dítě, které je zde osamoceno. Romští žáci bývají ve smíšených třídách přehlíženi, nebo ignorováni, jsou hodnoceni jako neúspěšní a mají velmi nízký sociální status. Odmítání jsou zejména romští chlapci. Pubescenti si jednoznačně uvědomují, že jsou neoblíbeni, cítí se osaměle a méně sebejistě. Jako obranná reakce tak může sloužit zvýšená agresivita, bezohlednost, machrování a

předvádění. Romské děti mají tendenci se ve škole vyčleňovat, vytvářet uzavřené komunity i mimo hranice školní třídy (Vágnerová, 2004, s. 688).

Důvodem jejich sebevyčleňování může být i to, že rodiče sami vedou české děti k tomu, aby se distancovaly od romských spolužáků. Romské dítě se často setkává s tím, že se od něj druzí štítlivě odtahují, například při tělesné výchově, nebo vedle něj nechtějí sedět v lavici. Ve hře nejsou jen rasové předsudky, ale i oprávněné obavy z různých nežádoucích vlivů. Velký problém představuje například řeč, která je u romských dětí nápadně vulgární. Vysvětluje se to tím, že jejich rodiče se učili česky od deklasovaných českých spolupracovníků nebo v podřadných hospodách a nevědí, že určitá slova jsou ve slušné společnosti tabu (Říčan 1998, s. 116).

Každé malé dítě, které se naučí jakékoli slovo, bude ho opakovat, aniž by znalo jeho význam. V české rodině se snaží rodiče nežádoucí výrazy eliminovat jejich ignorací. Pokud dítě pochytí vulgární slovo mezi dětmi a doma se nepoužívá, brzy na něj zapomene, nebo používá výraz zase jen mezi dětmi, protože doma bylo napomenuto. Dokáže tedy rozlišit co smí říkat a co ne. Romské rodiče své děti za vulgaritu nenapomínají, neboť jim samotným připadají tyto výrazy normální.

Co tedy lze udělat pro překonání handicapu, s nímž romské děti přicházejí do školy. Pravděpodobně to bude vyžadovat lepší kvalifikaci pedagogů, pro které to bude vyžadovat práci navíc, bude zapotřebí pracovat s dětmi v menších skupinách, než je běžná školní třída. Velice výhodná a vítaná by byla spoluúčast romských asistentů ve třídě. Romským dětem jsou potřeba vytvářet podmínky k soutěži s neromskými dětmi a to zejména v aktivitách, které jsou jim vlastní jako je zpěv, tanec, malování aj. Potřebují zažít pocit výjimečnosti a obdivu ostatních dětí (Říčan, 1998, s.119).

Analýza

4. Romové v klíčových oblastech života

4.1 Vzdělání a kvalifikace

Přes všechny problémy provázející romské děti při vstupu do první třídy je nasnadě připomenout, že děti a mládež dnes dosahují vyššího vzdělání, než jejich rodiče a prarodiče. To dokládá i skutečnost, že přibývá žáků středních a vyšších škol a Romy studující na vysokých školách lze již počítat na desítky. Bohužel dosud mnoho romských dětí chodilo do zvláštních škol a po jejich ukončení nezískávaly žádnou další kvalifikaci. Bylo tomu tak přesto, že pro absolventy zvláštních škol byly v České republice odborná učiliště umožňující vyučení v asi šedesáti učebních oborech a mohli rovněž studovat na jakékoli vybrané střední škole, pokud splnili požadavky přijímacího řízení. Bohužel však mnozí romští absolventi zvláštních škol nevyužívali státem nabízené možnosti dalšího vzdělávání a velká část z těch, kteří do odborných učilišť nastoupili, tyto posléze nedokončí (Úřad vlády České republiky, 2005, s.8).

Základním cílem aktivit vlády je řešit vzdělávání Romů variantními strategiemi vzhledem k jejich specifickým potřebám s upřednostněním standardních vzdělávacích možností a institucí, v nezbytných případech s individuálními či skupinovými programy. Jednou ze strategií jsou vyrovnávací postupy. Cílem vyrovnávacích postupů v oblasti vzdělávání Romů je zásadní změna dosavadní situace, kdy značný počet romských dětí dosahuje jen nejnižší možné stupně vzdělání. Komplexní přístup k romským dětem před jejich vstupem do školy bude zajištěn realizací „Koncepce včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí“. K překonání sociokulturního handicapu potřebují tyto děti přípravný program a cílenou asistenci. Optimální formou je příprava těchto dětí na vstup do školy v mateřských školách v kolektivu složeném z dětí většiny i menšiny. Má-li být dosaženo překonání sociokulturního handicapu je třeba, aby romské děti navštěvovaly mateřské školy celé tři roky, tedy od tří let. Tomu nesmí bránit sociální situace rodiny, která by měla být o užitečnosti tohoto opatření přesvědčována terénními sociálními pracovníky, romskými poradci nebo pedagogickými asistenty. K účinnému přesvědčování poslouží i

fakultativní sociální dávka na úhradu nákladů mateřské školy pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, jejíž poskytování bude podmíněno řádnou docházkou těchto dětí do mateřské školy. Pokud se nepodaří začlenit romské dítě do mateřské školy na celé tři roky, je třeba využít osvědčenou formu přípravného programu pro děti - přípravné třídy. V těchto třídách musí učit zkušení pedagogové, přednost by měli mít pedagogové vzdělaní ve speciální pedagogice. Přípravné třídy budou zřizovány při základních a mateřských školách (Koncepte romské integrace, Úřad vlády 2005).

Konstatování, že mnoho romských dětí chodilo do zvláštních škol a po jejich ukončení nezískávalo na trhu práce uplatnitelnou kvalifikaci, nelze doložit přesnými statistickými daty. Romské komunity jsou, pokud jde o vztah ke vzdělání, nesourodé a všechny děti tohoto etnika nevyžadují stejný přístup. Existují i děti nevyžadující speciální vzdělávací programy, jejichž rodiče pracují a žijí obdobně, jako většina příslušníků majority. Jedná se o romskou etniku, často vysokoškolsky vzdělané občany, podnikatele, profesionální hudebníky apod.

Popisované problémy se týkají především dětí Romů, vyžadujících speciální vzdělávací péči, případně zásadní preventivně výchovná opatření. Jedná se o rodiny chronicky nezaměstnaných občanů s nízkou kvalifikací, chybějícími pracovní návyky, silnou sociální patologií, závislostí na sociálních dávkách apod.

Ze zprávy Úřadu vlády vyplývá, že přesnější indikátory jsou k dispozici pouze o počtu romských žáků středních škol (na základě dotačního programu podpora romských žáků středních škol, administrovaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy) a o počtu žáků přípravných tříd, které začínají svou školní dráhu v základních školách. I z těchto dílčích dat však můžeme čerpat jistý optimismus: „Na konci osmdesátých let po plošně uplatněných opatřeních navštěvovalo střední školy v tehdejší ČSR cca třicet romských dětí. V rámci programu podpory romských žáků středních škol je dnes počet studujících žáků vyšší než 1 400“.

Šetřením znalostí pracovníků obcí pověřených výkonem statní správy (2003) bylo zjištěno, že mezi 51 691 dospělými příslušníky romských komunit jejichž vzdělání a kvalifikace si tyto pracovníci troufli odhadnout, jich bylo pravděpodobně absolventy zvláštních škol, případně nedokončilo základní školu v posledním ročníku 31 240 případů, ukončenou základní školu mělo 14 986, vyučených bylo 4 776 a střední nebo vyšší školu má ukončenou 689 Romů.

Již bylo mnohokrát zmíněno, že hlavní příčinou mnoha potíží a nezaměstnanosti romských spoluobčanů je jejich nedostatečné formální vzdělání a nízká, či žádná kvalifikace v profesích uplatnitelných na trhu práce. V nejstarší generaci najdeme dosud ojediněle pologramotné, střední generace má většinou základní vzdělání ze zvláštní školy nebo neukončené vzdělání ze základní školy. Pokud jsou příslušníci romských komunit vyučeni, jedná se většinou o profesi, na které se bylo možné vyučit po ukončení zvláštní školy, respektive i po základní škole ukončené v nižším ročníku či dokončené se špatným prospěchem. Tyto profese jsou dnes na trhu práce málo žádané, pracovníci jsou většinou nahrazováni mechanizací. Nedostatečné vzdělání komplikuje však mnohým příslušníkům romských komunit život i v dalších oblastech. Znesnadněná orientace na pracovním trhu a obtížná možnost uplatnění na něm je jenom jednou z nich. Většina příslušníků romských komunit nemotivuje své děti ke vzdělání, pokud si vůbec přejí, aby jejich děti získaly vyšší vzdělání, nedovedou jim s učením pomoci.

Většina romských dětí nastupovala do základních škol, pouze děti u kterých byla předškolním zařízením navržena zvláštní škola, mohly být po splnění všech požadavků rovnou zapsány do zvláštní školy. Dítě mohlo být zařazeno do zvláštní školy na návrh školy, po doporučení pedagogicko-psychologickou poradnou a s písemným souhlasem rodičů či zákonných zástupců. Důvod přeřazení romského dítěte ze základní do zvláštní školy nebyla jen romská národnost, ale jazykový handicap, odlišná dynamika osobnostního vývoje, jiná hierarchie hodnot a sociokulturní odlišnost jeho rodiny, které jsou závažnou překážkou pro jeho další vzdělávání. Významnou roli hrála skutečnost, že prostředí zvláštních škol je známé generaci rodičů, kteří tak mnohdy automaticky směřovali dítě do stejné školy, kterou prošli sami, případně sami žádali o jejich přeřazení do zvláštní školy.

Prvním krokem ke snížení negativních dopadů sociokulturní odlišnosti na romské děti byla změna způsobu diagnostiky celkové úrovně nadání dítěte a její struktury. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy provedlo analýzu všech testů používaných v pedagogicko-psychologických poradnách pro rozhodování o přeřazení dítěte do zvláštní školy a následně nechalo zpracovat českou revizi celosvětově nejužívanějšího testu WISC-III-UK. Tento test byl lokalizován na české jazykové a kulturní prostředí a standardizován na vzorku. Při přeřazování se postupovalo především s ohledem na zájem dítěte a v součinnosti zvláštní a základní školy a pedagogicko-psychologické poradny, která v případě potřeby vypracovala dítěti individuální studijní plán.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydalo celou řadu pokynů, jež měly umožnit žákům ze zvláštních škol získat úplné základní vzdělání. V roce 1996 vydalo pokyn, k doplnění vzdělání poskytovaného základní školou pro absolventy zvláštních škol. Podle tohoto pokynu si mohou doplnit vzdělání žáci, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než devátém ročníku zvláštní nebo základní školy, což např. umožní žákům praktických škol přearažení do učebního oboru odborného učiliště. Dále vydalo metodický pokyn k zajištění přearazování žáků zvláštních škol do základních škol.

Nový školský zákon č. 561/ 2004 Sb., který nabyl účinnosti k 1.lednu 2005, již nepočítá s další existencí zvláštních škol. Budou nahrazeny základními školami se specifickým vzdělávacím programem. K nápravě současného stavu však nestačí pouze zrušení zvláštních škol. Legislativní změna je sice žádoucí, ale sama o sobě nezaručí, že se vyhlídky romských dětí na dosažení jejich schopnostem odpovídajícího vzdělání zásadně změní. K překonání sociokulturního handicapu potřebují tyto děti cílenou asistenci. Ideální formou takovéto cílené asistence v předškolním věku by byla pravidelná docházka do mateřské školy od tří do šesti let. Vzhledem k tomu, že většina matek romských dětí je nezaměstnaná a tedy v domácnosti, a také proto, že mateřské školy nejsou bezplatné, většina romských rodin své děti do mateřských škol nezapisuje. Náhradní formou cílené asistence je vytváření přípravných tříd pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí a využívání vychovatelů - asistentů učitele. V roce 2000 vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy metodický pokyn ke zřizování přípravných tříd pro děti se sociálním znevýhodněním a k ustanovení funkce vychovatele - asistenta učitele.

4.2 Přípravné třídy

V roce 2003 místopředseda vlády pro výzkum a vývoj, lidská práva a lidské zdroje a předseda Rady vlády pro záležitosti romské komunity předložil na schůzi vlády České republiky „Informace o plnění usnesení vlády týkající se integrace romských komunit a aktivního postupu státní správy při uskutečňování opatření přijatých těmito usneseními ke dni 31.12.2002“.

Z jedním z mnoha vyhodnocených úkolů týkajících se integrace romského etnika uloženého ministru školství, mládeže a tělovýchovy bylo rozšiřovat síť přípravných tříd v systému základního vzdělání pro žáky z jazykově a sociokulturně znevýhodněných prostředí, počínaje školním rokem 1997/1998 (viz příloha č.1).

Komentář: V oblasti vzdělávání Romů je cílem vyrovnávacích postupů změna situace, kdy velké množství romských dětí dosahuje pouze nejnižšího stupně vzdělání – základního. K překonání sociokulturního handicapu, potřebují tyto děti cílenou asistenci. V tomto případě to mohou být například právě přípravné třídy, ale i vychovatelé – asistenti učitele. Jak je zřejmé z tabulek a grafů č.1,2,3,4, tento úkol je plněn průběžně a počet zřízených přípravných tříd má převážně vzestupnou tendenci. V některých letech, ale dochází jen k mírnému poklesu, což může odvíjet i od počtu narozených romských dětí v určitém roce. Největší počet zřízených přípravných tříd je na základních školách a nejmenší počet v mateřských školách. Ačkoliv počet těchto tříd zpravidla roste, lze se domnívat, že objektivní potřeba těchto tříd je daleko větší. Důvod, může být, že tyto třídy jsou zřizovány v místech, kde je větší koncentrace osob romského etnika. Třídy se zřizují, pokud se v nich bude vzdělávat nejméně 7 dětí, nejvýše však 15 dětí. Důležitou roli zde hraje i informovanost rodičů o možnosti zařazení svých dětí do přípravných tříd (příloha č.2,3,4).

Ve snaze čelit neblahému vývoji, kdy velká část romských dětí byla vzdělávána ve zvláštních školách, vznikají s podporou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy přípravné třídy pro děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí. V roce 2003 jich bylo v České republice 137 a v nich se na vstup do školy připravovalo 1824 převážně romských dětí, v roce 2004 bylo přípravných tříd 126 a v nich se připravovalo 1779 dětí. Vzhledem k tomu, že dle demografických údajů tvoří romské děti ve věku 5-6 let 3,7% romské populace, tak při velikosti této populace 180 000 až 200 000, zjišťujeme, že oněch 1824 dětí je 39% z celkového předpokládaného počtu těchto romských dětí.

Cílem práce učitelů v přípravných třídách je připravit děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí k bezproblémovému začlenění do vzdělávacího procesu od prvního ročníku základní školy a předcházet tak u nich případným neúspěšným začátkům ve školní docházce, které by mohly ohrozit průběh jejich dalšího vzdělávání a tím i jejich perspektivy v dalším životě. Cíle se dosahuje uplatňováním nejrůznějších výchovně vzdělávacích prostředků. Základem je organizovaná činnost dětí - různé hry, rozhovory, vycházky, pracovní, pohybové, hudební a výtvarné činnosti i výuka podobná té školní. Těžiště práce je v jazykové a komunikativní výchově, rozvoji matematických představ a v rozvoji poznání. V přípravné třídě se rovněž procvičují zručnosti a praktické dovednosti dětí. Motivující je pro děti výtvarná, tělesná a hudební výchova. Přípravná třída se zřizuje dle ustanovení § 47 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), pokud je přihlášeno alespoň

sedm dětí, nejvýše však patnáct dětí. O zařazení žáků do přípravné třídy základní školy rozhoduje ředitel školy na žádost rodičů a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení. Obsah vzdělávání v přípravné třídě je součástí školního vzdělávacího programu. Statistické údaje vztahující se k počtu přípravných tříd pro školní rok 2005/2006 a počtu dětí v nich jsou uvedeny dle stavu k 30. září 2005. Počet přípravných tříd v tomto školním roce činil 123. Z toho 79 tříd bylo zřízeno na běžných základních školách, 41 při praktických školách, 2 při základních školách pro zdravotně postižené děti a 1 při základní škole speciální. V těchto přípravných třídách se vzdělávalo celkem 1 441 dětí. Ve srovnání s minulým školním rokem tedy došlo k mírnému poklesu počtu přípravných tříd a dětí zároveň. Počet přípravných tříd ve školním roce 2004/2005 činil 126 a vzdělávalo se v nich 1 779 dětí.

V současné době pracuje na školách a v školských zařízeních celkem 306 asistentů pedagoga. V mateřských školách působí celkem 16 asistentů pedagoga. Počet asistentů pedagoga na základních školách je v současné době celkem 206. Oproti tomu na zvláštních školách je počet asistentů pedagoga mnohem nižší, tj. 39. Na speciálních školách je počet asistentů pedagoga poměrně srovnatelný s počtem asistentů na zvláštních školách tj. 37. Ostatní asistenti pedagoga jsou zaměstnání i v jiných typech škol v celkovém počtu 4. Nejvíce asistentů je v Moravskoslezském kraji - 72, méně pak v Ústeckém kraji - 48 a v Jihomoravském - 33 a v Olomouckém kraji - 35. Nejméně asistentů pedagoga je v Plzeňském kraji - 3, v kraji Vysočina - 7 a ve Zlínském kraji - 8. Olomoucký kraj vyčlenil na pozici asistenta pedagoga v dětském domově celkem dvě pracovní místa. Jihočeský kraj jako jediný získává v devíti případech mzdové prostředky z úřadu práce. Financování asistentů pedagoga není prováděno zřizovatelem školy, což je ve většině případů obec, ale státem prostřednictvím krajských úřadů, které podle zákona schvalují zřízení místa asistenta pedagoga.

„Problém nízkého vzdělání romské populace je v posledních letech řešen nárůstem podporujících aktivit státu, nevládních a mezinárodních organizací v této oblasti. Na zvrácení tohoto nepříznivého trendu se podílelo v posledních letech několik pozitivně působících faktorů. Jedním z nejvýraznějších je zvětšující se angažovanost státu při zlepšování nevyvážené struktury vzdělání, která je uváděna jako jeden z důvodů romské exkluze a překážky integrace do společnosti. Pro rok 2005 byla přesunuta částka 10000 tis. Kč z kapitoly Všeobecná pokladní správa do rozpočtu kapitoly 333 (ministerstvo školství,

mládeže a tělovýchovy) na realizaci programu Podpory romských žáků středních škol“ (zpráva o stavu romských komunit v České republice, st.14).

Nejvýraznější podpora romských žáků středních škol v roce 2005 v prvním a druhém pololetí byla v kraji:

- Moravskoslezském - 246/296
- Ústeckém - 241/326
- Středočeském - 162/122
- Olomouckém - 131/137
- Hl. město Praha - 107/99

V ostatních krajích se čísla pohybují pod sto žáků v prvním i druhém pololetí.

Nejmenší podpora romských žáků středních škol v roce 2005 byla v kraji Plzeňském, kde v prvním a druhém pololetí byl stav žáků 2/11.

„MŠMT nepřímo podpořilo romské studenty vysokých škol v rámci Programu na podporu romské komunity. Dlouhodobý projekt Příprava romských středoškoláků na vysoké školy občanského sdružení o.s. Slovo 21 se zaměřuje na přípravu uchazečů o vysokoškolské studium ve spolupráci s vysokými školami (FF UK Praha, FHS UK Praha, PedF UJEP Ústí nad Labem, ZSF JU České Budějovice, FF UP Olomouc, PedF OU Ostrava), Muzeem romské kultury a Romskou školou sociální na přijímací zkoušky“.Ve veřejném a soukromém sektoru studuje na vyšších a vysokých školách celkem 62 romských studentů (zpráva o stavu romských komunit v České republice, 2005 st.14).

4.3 Zaměstnanost

Vysoká nezaměstnanost příslušníků romských komunit má více příčin. Jak už bylo několikrát zmíněno, většina z nich má nízkou nebo dokonce žádnou kvalifikaci. Velmi častý je špatný zdravotní stav z něho vyplývající změněná pracovní schopnost (9,2% částečně invalidních). Někteří příslušníci romských komunit mají velmi špatnou pracovní morálku, nemají vytvořeny pracovní návyky a zaměstnavatel, který s nimi má tuto zkušenost, nechce do budoucna zaměstnávat ani jiné romské pracovníky. Příslušníci romských komunit se chovají ekonomicky a odmítají pracovat za plat nižší, nebo jen málo převyšující sociální dávky. Navíc nikdo neuhlídá, zda si k sociálním dávkám načerno nepřivydělávají. Příčiny marginálního postavení Romů na pracovním trhu můžeme nacházet jak v jejich nízké kvalifikaci, tak ve skutečnosti, která díky průmyslovým oblastem

nevyžadovala kvalifikovanou pracovní sílu. Dalo by se říci, že průmysl tuto nízkou kvalifikovanou pracovní sílu využíval.

Výzkum interetnických vztahů 2002

Výzkum mimo jiné sledoval socioekonomický status podle současného či minulého postavení v zaměstnání. Mezi romskými respondenty bylo zaznamenáno jen 0,1% těch, kteří své postavení označili jako vyšší odborník, v majoritě to bylo více jak 2%, tedy o 20 krát více. Nikdy nebylo zaměstnáno 19,4% dotazovaných Romů. U majority to činilo pouze 8,5% dotazovaných. Mezi nezaměstnanými byl ovšem i vysoký počet těch, kteří kvalifikaci a vzdělání měli. Potvrdilo se tedy, že získaná kvalifikace není zárukou zaměstnanosti, pouze zvyšuje pravděpodobnost získání zaměstnání. Z faktorů ovlivňujících zaměstnanost se ukázala jako významná znalost češtiny. V 84% romští zaměstnanci označili znalost češtiny jako dobrou, zatímco romští nezaměstnaní pouze v 52%. Výzkum sledoval i diskriminaci romských komunit na trhu práce. Podle výpovědi samotných dotazovaných se jen třetina setkala s diskriminací na trhu práce (39% mužů a 27% žen). Celá polovina dotazovaných odpověděla, že se s diskriminací na trhu práce osobně nesetkala (Zpráva o stavu romských komunit, s.18, 2004).

V roce 2003 uskutečnila nevládní organizace *Poradna pro občanství, občanská a lidská práva* šetření problému diskriminace na trhu práce, o kterém publikovala zprávu *Hodnocení projektů diskriminace v přístupu k zaměstnání a v pracovně právních vztazích z pohledu Úřadu práce*. Ve zprávě je poukazováno na diskriminační tendence nebo názory zaměstnavatelů, kteří nedůvěřují lidem z romského etnika (zpochybňuje se vážný zájem Romů o práci a zaměstnavatelé často tvrdí, že rovněž jejich zákazníci a odběratelé služeb nemají důvěru k tomu, aby jejich zakázky zajišťovali Romové). Pracovníci Úřadu práce sdělili, že diskriminační důvody pro nepřijetí do zaměstnání jsou často rasová nebo etnická příslušnost. Zaměstnavatel diskriminační důvody sice otevřeně nesděluje, ale při výběru se jím řídí. Mezi skrytými praktikami diskriminace příslušníků romských komunit úřady práce uvádějí požadavek na čistý rejstřík trestů, který je považován i pro profese dělnické, což vede k nezaměstnanosti určité skupiny málo kvalifikovaných osob se záznamem v rejstříku trestů (zpráva o stavu romských komunit v České republice 2004 s.18).

„V roce 2005 nebyly zaznamenány nové analýzy, šetření a zásadní poznatky, či výrazné posuny v předkládané problematice. Nově byly vytvořeny v této oblasti dvě studie, které se

liší svým zacílením. Lokální studie Agentury podporovaného zaměstnávání SPOLU Olomouc se soustřeďuje na problém zaměstnávání v Olomouci. Na globální, evropské, úrovni pak vynikla práce *European Roma Rights Center*, která se snažila popsat stav zaměstnávání Romů v pěti státech EU a v rámci této problematiky formulovala obecná tvrzení a doporučení“ (zpráva o stavu romských komunit v České republice 2005 s.18).

4.4 Sociální situace

V průběhu roku 2003 byl v České republice zpracován *Národní plán boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení*. Specifickou situací České republiky je skutečnost, že ve významném průměru se hranice vymezující chudé až extrémně chudé obyvatelstvo shoduje s hranicí vymezující značnou část etnických Romů. Pro řešení chudoby a sociálního vyloučení je řešení problematiky sociálního vyloučení romských komunit proto velmi významné. Jedním z mála účinných postupů boje proti sociálnímu vyloučení příslušníků romských komunit je terénní sociální práce ve vyloučených romských lokalitách, která se rozvíjí v posledních pěti letech. Program terénní sociální práce podporuje Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity prostřednictvím územních samospráv a terénní sociální práci uskutečňuje i řada nestátních neziskových organizací. Jeho cílem je přispět k přechodu od poskytování sociálních dávek k sociální pomoci s důrazem na práci s klienty přímo v romské komunitě.

Příslušníci romských komunit do roku 1990, v důsledku politiky předcházejícího režimu, bydleli rozptýleně na celém území České republiky, převážně ve starší, zanedbané zástavbě průmyslových měst, ve státních bytech. Jen malá část bydlela ve vlastních domech a v družstevních bytech. Po roce 1990 se část domů, ve kterých příslušníci romských komunit bydleli, vrátila při restitucích původním majitelům, druhá velká část byla státem převedena do majetku obcí. Obce však mnoho z těchto domů odprodaly soukromým majitelům i s nájemníky.

Po převedení státního majetku na obce se některé obce začaly zbavovat příslušníků romských komunit, především z turisticky atraktivních částí města. Zde je nutno podotknout, že důvodem k vystěhování bylo z velké části neplacení nájemného a ne příliš kladný vztah k estetizaci prostředí, což do velké míry narušovalo charakter a ráz města. V důsledku tohoto vystěhování začaly na okraji měst vznikat enklávy obydlené především příslušníky romských komunit a dalšími sociálně slabými obyvateli.

Bydlení příslušníků romských komunit se v posledních letech nevěnoval žádný systematický výzkum, který by usiloval o celkové zpomalení situace. Jediný pokus tohoto druhu uskutečnila prostřednictvím romských poradců okresních úřadů kancelář Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity ve spolupráci s Ministerstvem pro místní rozvoj ve druhé polovině roku 2000. Šetření, založené pouze na znalostech romských poradců, bylo poznamenáno subjektivním pohledem, kteří na základě vlastních zkušeností a znalostí vyhodnocovali, která komunita odpovídá zadáním šetření. Přesto bylo poradci nalezeno celkem 404 problémových komunit, ve kterých žilo 24 317 obyvatel.

Celorepublikové šetření potvrdilo zkušenost, že bytové problémy romských rodin vysoce korelují s ostatními negativními jevy. Šetření rovněž potvrdilo, že nejvíce se tyto romské komunity s kumulovanými problémy vyskytují v průmyslových městech severní Moravy a severních Čech. K výsledkům šetření bylo přihlíženo při rozmístování terénních sociálních pracovníků.

V letech 2000 a 2002 vydal *Socioklub* dva sborníky bydlení romských rodin. Výzkum se mimo jiné zabývá také mechanismy vytěsňování romských rodin z dosud obývaných bytů, právními předpisy, které toto vytěsňování umožňují i omezenými právními možnostmi, jak mohou tomuto vytěsňování nájemníci a případně i obecní úřady předcházet.

Romské rodiny přicházejí nejčastěji o bydlení z následujících důvodů:

- neplacení nájemného a úhrad za plnění poskytovaná s užíváním bytu za delší dobu než tři měsíce,
- poškozování zařízení domů a bytů
- hrubé porušování dobrých mravů v domě.

Průzkum byl zaměřen pouze na vyhledávání takových romských komunit, kde se vyskytovaly kumulované problémy, kde vedle problémů s bydlením měli obyvatelé ještě nejméně pět z těchto dalších deseti možných problémů: špatná sociální situace, špatná hygienická situace, konflikty soužití v komunitě, konflikty v soužití s okolím, častá absence dětí ve škole, výskyt alkoholu, drog, prostituce, hraní na automatech a kriminalita.

Příslušníci romských komunit ovšem v mnoha případech opouštění své byty i „dobrovolně“ při pokusech o emigraci do ciziny nebo při snaze uniknout před lichváři či jinými pronásledovateli. Většina z nich končí v přeplněných bytech vlastních příbuzných nebo po čase v tzv. holobytech, které některé obce pro tyto lidi zřizují, případně v komerčních ubytovnách, jejichž majitelé zneužívají tísnivé situace romských rodin, a za

bydlení velice nízké kvality si nechávají platit neúměrně vysoké částky. Na trhu s byty zcela chybí nabídka levného nájemného bydlení.

Srovnání bydlení majoritní populace a Romů se zabýval také *Výzkum interetnických vztahů*. Šetření potvrdilo předpoklad, že v romských bytových domácnostech žije více osob, než v domácnostech majority. V průměru to znamená pět osob proti necelým třem osobám v domácnostech majority. U majority dominovaly bezdětné domácnosti - 65%, romských bezdětných domácností byla jen čtvrtina. Romské domácnosti měly více než dvakrát tolik dětí než jiné, většinové domácnosti.

Proti předpokladům poměrně mnoho romských domácností - 15,5% žije ve vlastních či družstevních bytech. Jen v pětině sledovaných romských domácností žije šest a více osob. Také počty dětí do patnácti let v romských domácnostech byly menší, než se čekalo, i když byly stále trojnásobné, než v domácnostech sousedů z majority.

Pokud jde o zdravotní stav Romů, konstatuje citovaná *Zpráva o situaci Romů v rozšířené Evropě*, že tam, kde existují data o zdraví Romů, jsou zneklidňující. Mezi Romy žijícími v izolovaných sídlech, se například zvyšuje riziko výskytu tuberkulózy. Socioekonomické podmínky mohou mít vliv na rizikové faktory týkající se sexuálně přenosných chorob a HIV/AIDS. Co se týče situace v České republice, zpráva poukazuje s odvoláním na domácí šetření, že až 69,7% všeobecných lékařů se domnívá, že stav romské populace je znatelně horší než většinové populace.

Vláda České republiky vzala na vědomí svým usnesením ze dne 23. února 2005 č.219 návrh na pomoc romské komunitě prostřednictvím zdravotně sociálních pomocníků. Hlavním úkolem těchto pracovníků je pomáhat, radit a předávat všeobecně známé informace z oblasti zdravotnické prevence osobám nebo skupinám obyvatel, které tyto informace postrádají. Zdravotně sociální pracovník by měl motivovat k využití práva na preventivní prohlídky hrazené ze zdravotního pojištění a seznamovat s jejich intervaly dle vyhlášky ministerstva zdravotnictví č. 56/1997 Sb., v plném znění, objednávat a doprovázet k preventivním prohlídkám, sledovat očkování a termíny očkovacího kalendáře především u dětí, seznamovat se s očkovacími schémata v dětském věku, s jejich termíny a nutností jejich dodržování. Dále by měl informovat o negativním dopadu neproočkovanosti apod. Velice důležitou náplní práce pomocníka je sexuální výchova, která zahrnuje speciální poučení nezletilých dívek a chlapců týkající se sexuálního chování. Další důležitou informací je možnost využití antikoncepce a rizik předčasného mateřství a otcovství a minimalizovat rizika pohlavních nemocí. Zdravotně sociální pomocník spolupracuje s terénními sociálními

pracovníky, s kurátory, s protidrogovými koordinátory a se sociálními pracovníky místní samosprávy a se zdravotnickými zařízeními, především pak s praktickými lékaři pro děti a dorost. Rovněž spolupracuje s praktickými lékaři pro dospělé, praktickými gynekology, zubními lékaři, krajskými hygienickými stanicemi a jejich územními pracovišti a s jinými zdravotnickými zařízeními, zejména s těmi, které se zabývají problematikou návykových látek. Zdravotně sociální pracovník je prostředníkem mezi lékařem a pacientem, včetně vysvětlení jeho obtíží a sociálního postavení, při dodržování povinnosti mlčenlivosti ze strany zdravotních pracovníků a v souladu s přáním pacienta a na druhou stranu informuje o právech pacientů a pojištěnců, o problematice doplatků za léčivé prostředky, o nutnosti pravidelného užívání léků a kontrol zdravotního stavu dle pokynů lékaře atd.

„Na základě výše zmíněného materiálu byl vytvářen organizací DROM projekt „Sastipen ČR - zdravotně sociální pracovníci ve vyloučených lokalitách“, který je finančně podpořen z Evropského sociálního fondu. Pilotní projekt se rozbíhá, zatím proběhla v sedmi krajích výběrová řízení na zdravotně sociálního pracovníka, připravuje se vzdělávací kurz pro vybrané uchazeče a tyto aktivity se propojily s mezinárodním projektem Sastipen pod patronací kanceláře Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity, o.s. DROM a ministerstva zdravotnictví, které mají v národní skupině Sastipen svého zástupce“.

Vzorové chování vztahující se ke zdraví a svým způsobem i zdravotní stav minorit je dán jak jejich sociálním postavením, tak kulturně. Základní podmínkou pro koncipování všech snah zaměřených na zlepšení zdravotní situace jakékoli skupiny obyvatelstva je dostatek informací o ní.

Závěr

Romové tvoří v České republice specifickou menšinu. Většina Romů přistupuje laxně k dodržování zákonů a obecně přijímaných norem. Vyznačují se degradovaným stupněm vzdělání a kvalifikace, ale také osobitou kulturou. Každá menšina žijící na našem území má právo na svoji kulturu. Ponechme jí tedy i Romům. Domnívám se, že v mnoha ohledech by mohla tato kultura obohatit i naše vědomí, ale musí být předávána v hodnotné podobě.

Je velmi důležité se soustředit na výchovný proces, který souvisí zejména s problematikou nízkého vzdělání, potažmo i soužití minority s majoritou. Významnou úlohu ve výchově hrají dominantní charakteristiky romských matek. Nedůslednost ve výchově pak v ranném dětství přechází v přímou nedůslednost chování jedince v dospělém věku. Jejich prioritou v životě není vzdělání, ale zároveň si nechtějí připustit, že bez vzdělání neobstojí na trhu práce a v konkurenci vzdělaných. Uspokojování svých potřeb řeší bez ohledu na platné právní normy.

V současné době je žhavým a diskutovaným tématem oblasti sociální politiky ve vztahu k romské populaci mimo jiné i otázka bydlení, například ve Vsetíně. Porušil svým rozhodnutím vystěhovat neplatiče za hranice města pan Čunek lidská práva Romů ?

Podle mého názoru se vydal v dané situaci jediným možným řešením a tím je „pozitivní diskriminace“. Pan Čunek jako jediný se nebál radikálního řešení přes protesty ochránců práv, například paní Džamily Stehlíkové, která je velkou aktivistkou při organizování sbírek na podporu romských rodin ve Vsetíně. Pan Čunek našel jediné „řešení v řešení“. Souhlasím s prohlášením pana Čunka, že v problematice Romů nelze jít cestou milodarů, rozhodně není správné, aby pod nátlakem menšiny byla zneužívaná většina.

Společnost vynakládá mnoho prostředků na různé podpůrné programy, které napomáhají začlenění Romů do společnosti. Mnozí těchto možností využívají, ale většina Romů stále „parazituje“ na společnosti. Romové volají stále po rovnosti a spravedlnosti, ale co pro to sami dělají a chtějí vůbec....? "Naše společnost bude nadále řešit problematiku romských rodin ve vztahu k povinné školní docházce.

Domnívám se, že velká rezerva je v samotných školách, kde je zanedbána důslednost v dohledu nad školní docházkou romských dětí, rovněž tak nedůslednost některých sociálních pracovníků a samozřejmě i ministerstva školství. Ráda bych věřila, že sociální pedagogika jako velice mladý obor pomůže najít řešení sociálních otázek romských menšin.

Resumé

Svou bakalářskou práci jsem zaměřila na soužití romské populace s „neromy“ v naší republice, na problematiku socializace, vzdělávání a následně pracovního začlenění romské mládeže do pracovního procesu. Nelze popřít, že se Romové od Čechů v mnoha ohledech liší. Není to jen životním stylem, ale také hodnotovým žebříčkem. To, co je důležité pro Čechy, není důležité pro Romy a platí to i naopak.

První část bakalářské práce je zaměřena na osobní a národní identitu romského národa, dále je věnována pozornost pozitivní a negativní složce národní identity. Druhá část je věnována historii od příchodu Romů do Evropy a do Čech. Důležitou součástí této kapitoly je usazování na našem území, včetně kočování a toulání. Ve třetí části bakalářské práce je poukázáno na výhody současnosti pro romské dítě a na rozdíl mezi romským a gádžovským dětstvím. Čtvrtá a závěrečná kapitola se podrobně věnuje vzdělávání a kvalifikaci Romů. Popisuje skutečný stav vzdělanosti, nutnost přípravných tříd pro děti. Rovněž se věnuje zaměstnanosti a popisuje sociální situaci romské menšiny.

Anotace

Tato bakalářská práce je zaměřena na problematiku socializace, vzdělávání a následně začlenění romské mládeže do pracovního procesu. Práce je rozčleněna do čtyř tématických kapitol. Cílem práce je shrnutí všech získaných poznatků a nejnovějších údajů.

Klíčová slova

Romové, rodina, výchova, vzdělání, menšina, zvyk, tradice, nezaměstnanost, diskriminace.

Annotation

This Bachelor's essay is focused on the problems concerning socialization, education and afterwards integration of the Romany youth into working process. The essay is divided into four thematic chapters. The aim of the essay is the summary of all obtained knowledge and latest data.

Keywords

Gypsies, Family, Upbringing, Education, Minority, A Custom, Tradition, Unemployed, Discrimination.

Seznam použité literatury

1. MATOUŠEK O., KROFTOVÁ A., *Mládež a delikvence*. 1. vydání Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-226-2.
2. NAVRÁTIL P., *Romové v české společnosti* 1.vydání Praha: Portál, 2003, 224 s. ISBN 80-7178-741-8.
3. RASMUSENOVÁ N., *Národnost v české republice* 1.vydání Praha: Regis, 1993, ISBN 80-7068-056-3.
4. RÝDL K., NEZEL I., *Rasismus a nacionalismus v současném životě* (Informační příručka pro školy i veřejnost), Praha 1977.
5. ŘÍČAN P., *S Romy žít budeme-jde o to jak*. 1. vydání Praha: Portál, 1998, 144s. ISBN 80-7178-250-5.
6. SOUKUP V., *Přehled antropologických teorií kultury*. 2. vydání Praha: Portál, 2000, 229 s. ISBN-80-7178-929-1.
7. ŠIŠKOVÁ T., *Menšiny a migranti v České republice*.1.vydání Praha: Portál, 2001, 200 s. ISBN 80-7178-648-9.
8. ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY., *Zpráva o stavu romských komunit*, 2005, ISBN 80-86734-49-8.
9. VÁGNEROVÁ M., *Psychologie pro pomáhající profese*. 3. vydání Praha: Portál, 2004, 872 s. ISBN-80-7178-802-3.
10. PSYCHOLOGIE DNES, 5/2004,

Seznam symbolů a zkratek

mj.	mimo jiné
tj.	to je
atd.	a tak dále
apod.	a podobně
aj.	a jiné
např.	například
tzv.	tak zvaný
s.	strana

Seznam příloh

Příloha č.1 - Přehled počtu přípravných tříd v ČR – mateřské školy

Příloha č.2 - Přehled počtu přípravných tříd v ČR – základní školy

Příloha č.3 - Přehled počtu přípravných tříd v ČR – zvláštní školy

Příloha č.4 - Přehled počtu přípravných tříd v ČR – celkem

Příloha č.1

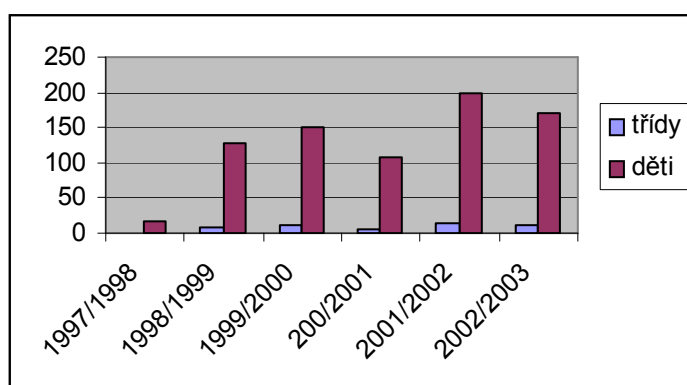
Přehled počtu přípravných tříd v ČR

Zdroj: „Informace o plnění usnesení vlády týkající se integrace romských komunit a aktivního postupu státní správy při uskutečňování opatření přijatých těmito usneseními ke dni 31.12.2002“

Tabulka č.1 – přehled počtu přípravných tříd v ČR celkem - mateřské školy

Školní rok	celkem	
	třídy	děti
1997/1998	1	18
1998/1999	8	128
1999/2000	11	150
200/2001	7	107
2001/2002	13	198
2002/2003	11	171

Graf č.1 - přehled počtu přípravných tříd v ČR celkem - mateřské školy

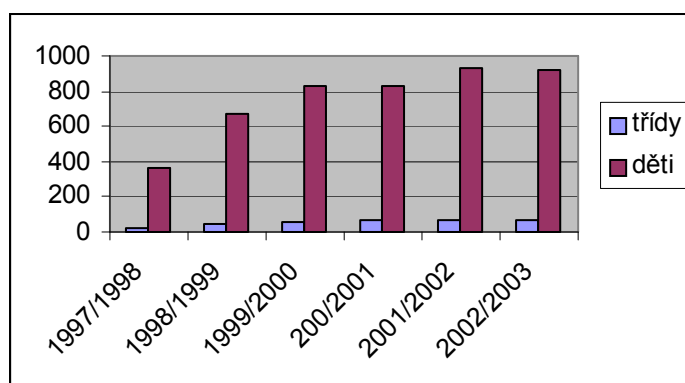
Legenda: počet zřízených přípravných tříd v mateřských školách má kolísavou tendenci. Ve školním roce 2002/2003 bylo zřízeno nejvíce přípravných tříd, ale v roce 2001/2002 došlo k nepatrnému poklesu.

Příloha č.2

Tabulka č.2 – přehled počtu přípravných tříd v ČR celkem – základní školy

Školní rok	celkem	
	třídy	děti
1997/1998	24	366
1998/1999	50	670
1999/2000	62	834
200/2001	63	829
2001/2002	66	927
2002/2003	72	915

Graf č.2 – přehled počtu přípravných tříd v ČR celkem – základní školy

Příloha č.3

Tabulka č.3 – přehled počtu přípravných tříd v ČR celkem – zvláštní školy

Školní rok	celkem	
	třídy	děti
1997/1998	22	254
1998/1999	41	439
1999/2000	41	441
200/2001	40	428
2001/2002	30	342
2002/2003	33	403

Legenda: počet zřízených přípravných tříd ve zvláštních školách měl do roku 1999/2000 stoupající tendenci, po té došlo k poklesu a opět v roce 2002/2003 ke zvýšení počtu přípravných tříd ve zvláštních školách. I když tyto třídy existují ve zvláštních školách, předpokládá se integrace romských dětí do široce pojatého základního vzdělání.

Příloha č.4

Tabulka č.4 – přehled počtu přípravných tříd v ČR celkem

Školní rok	celkem	
	třídy	děti
1997/1998	47	638
1998/1999	99	1237
1999/2000	114	1425
200/2001	110	1364
2001/2002	109	1467
2002/2003	116	1489
celkem	595	7620

Graf č.4 - přehled počtu přípravných tříd v ČR celkem

